

بررسی تاثیر مدیریت فضا و آماده‌سازی زمینه‌های محیطی در پیشگیری از وقوع جرم و رفتار غیر مسئولانه در کلان‌شهرها (نمونه موردی، شهر مشهد)

رستم صابری فر*

دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۶

چکیده

تاکنون مطالعات مربوط به حوزه پیشگیری از جرم، بر مولفه‌های انسانی و اجتماعی توجه نموده‌اند و بر شرایط و زمینه‌های محیطی تاکید کمتری داشته‌اند. به همین منظور، در این بررسی تاثیر زمینه‌های محیطی در کانون توجه قرارگرفت و راهکارهای مکانی-فضایی معرفی گردید. این بررسی با روش پیمایشی و توصیفی-تحلیلی به انجام رسید. داده‌های مورد نیاز در بخش تعیین علل از نمونه‌ای به حجم ۵۰ نفر از متخصصان و در بخش میدانی به صورت مشاهده ۹۰ عملکرد در ۳۷ فضای عمومی شهر مشهد گردآوری شد. این داده‌ها با استفاده آمار توصیفی و استنباطی (آزمون خی دو در سطح احتمال کمتر از ۵ درصد)، نظریه پنجره‌های شکسته، فعالیت روزمره و موقعیت‌گرایی در قالب رویکردهای هرمنوتیکی، مورد تحلیل قرارگرفت. نتایج نشان داد که بسیاری از رفتارهای انسان، تحت تاثیر عنصر ناخودآگاه بر اساس شواهد بیرونی و به خصوص وضعیت محیطی بروز می‌کند. به همین دلیل، نمونه‌های مورد بررسی در این پژوهش بدون این که بدانند در سه موقعیت، وسوسه در برابر برداشتن وجه نقد، تخلفات راهنمایی و رانندگی و توجه به حفظ محیط زیست، با توجه به شرایط محیطی، رفتارهای کاملاً متفاوتی نشان دادند. مطابق یافته‌های این بررسی، چنانچه شرایط محیطی به نحوی ساماندهی گردد که ناخودآگاه افراد را به این حقیقت ترغیب نماید که قانون و نظم مشخصی در فضا حاکم است، آنان را وادار می‌سازد که رفتار هنجارمند و مسئولانه‌ای را در پیش بگیرند.

واژگان کلیدی: پیشگیری از جرم، موقعیت‌گرایی، ساماندهی فضایی، رفتارهای غیر مسئولانه، مشهد.

*نویسنده مسئول: r_saberifar@pnu.ac.ir

مقدمه

جرم و جنایت، از جمله مقولاتی است که تقریباً بر تمامی ارکان زندگی اثرگذار بوده و کیفیت زندگی را به شکل قابل ملاحظه‌ای تحت تاثیر قرار می‌دهد (Capra and Luisi, 2014: 84). این وضعیت در شهرهای بزرگ که تنوع گوناگونی از گروه‌ها و خانواده‌ها را در خود جای داده‌اند، شیوع و بروز بیشتری دارد. مطرح بودن جرم به عنوان یکی از مسائل اساسی مناطق شهری، نشانگر آن است که هنوز برای این معضل، راه‌حل دقیقی پیدا نشده‌است. این در حالی است که نظریه‌ها و تبیین‌های متعددی در این ارتباط مطرح می‌باشد (Home Office, 2000: 50; Habibia and Asadi, 2011: 133). مطابق همین نظریه‌ها، تاکنون تاکید اصلی بر عوامل و زمینه‌های اجتماعی و محیطی-فضایی بوده‌است که حذف و یا تعدیل آنها غیر ممکن و یا حداقل دارای هزینه‌های مادی و معنوی فراوانی می‌باشد. در نتیجه، راه‌حل‌های برآمده از چنین رویکردهایی به طور کامل به مرحله اجرا درنیامده و یا نتایج مطلوبی را در پی نداشته‌است. این در حالی است که چنانچه بر کنترل زمینه‌های محیط مصنوع تاکید شود، نتایج اثربخش‌تری در پی خواهد داشت (Bargh, 2017: 85).

واقعیت آن است که در شرایط کنونی و ابزار و سیاست‌های مورد توجه در حال حاضر، وقوع جرم و احساس امنیت در بسیاری از شهرها، در سطح مطلوبی قرار ندارد. این شرایط در برخی از کلان‌شهرها که از نظر ملی و بین‌المللی جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند، بیش از سایرین، ایجاد حساسیت می‌کند. شهر مشهد از آن جمله کلان‌شهرهای ملی و منطقه‌ای است که به دلیل حساسیت‌های دینی و مذهبی، وقوع جرایم در آن با وسواس خاصی دنبال می‌شود. در این میان، برخی از اظهار نظرهای داخلی و خارجی، به حساسیت بیشتر شرایط دامن‌زده است. به عنوان مثال، صدیق اورعی (۲۰۱۲) از اساتید دانشگاه مشهد، در نشست تحت عنوان «ایران چگونه اینگونه شد»، اظهار داشت، پژوهش‌های اخیر حکایت از افزایش نگران‌کننده انواع جرایم در شهر مشهد دارد. در همین زمان، برخی از مجلات خارجی از جمله روزنامه گاردین لندن، با چاپ مطالبی در ارتباط با فراوانی و شدت جرایم در مشهد (Times, 2015)، مدیران ملی و محلی را بر آن داشت تا نسبت به این هشدارها به فکر چاره‌جویی برآیند.

در طی قریب به ۱۰ سالی که از اولین هشدارها در ارتباط با شدت یافتن جرایم در شهر مشهد می‌گذرد، فعالیت‌های متعددی آغاز شده‌است تا این شرایط تغییر پیدا نماید. اما مطابق آخرین اظهار نظر مقامات مسئول (PFIRI, 2019: 36)، هنوز تحول چشمگیری در این حوزه حادث نشده‌است. به عنوان نمونه، در سال ۱۳۹۸، نزاع دسته جمعی ۳۹ درصد و نزاع فردی ۱۳ درصد نسبت به سال قبل افزایش داشته‌است. همچنین سرقت خودرو ۳۰ درصد و در اماکن دولتی نیز ۷ درصد افزایش سرقت گزارش شده‌است. در همین مدت، میزان قتل ۳۴ درصد افزایش داشته‌است. شاید به همین دلیل است که تقریباً اکثریت قریب به اتفاق شهروندان در مورد جرایم خرد و کلان در این شهر احساس نگرانی دارند (Pourgholami et al., 2020: 1). مشاهدات میدانی نیز نشانگر آن است که تنها چهار محدوده اصلی این شهر، یعنی خواجه‌ربیع، پارک ملت، چهار راه آزادشهر و سجادشهر، بالاترین نسبت جرایم را به خود اختصاص می‌دهند. در عین

حال، در طی زمان و با بروز تحولات مختلف، میزان و مکان جرایم تغییرات اساسی پیدا نموده‌است. به عنوان نمونه، گزارش‌ها نشانگر آن است که ۵۵ درصد جرائم خرد مانند سرقت‌های کوچک (جیب‌بری، سرقت قطعات خودرو و ...) در حاشیه شهر اتفاق می‌افتد. این شرایط در بسیاری از کشورهای دیگر نیز حاکم است (Wacquant, 2019: 25).

طبق اعلام دادگستری خراسان رضوی (۱۴۰۰)، در بین ۱۰ جرم شایع در استان خراسان رضوی و شهر مشهد، توهین در رتبه او قرار دارد. این در حالی است که این مورد، از جمله جرایم خشن محسوب می‌شود (Mohajerpour et al., 2015: 4). مطابق همین آمار، این جرم با بیش از ۱۲ هزار و ۵۶۰ مورد در سال، بیشترین تعداد پرونده‌های ورودی را به خود اختصاص داده‌است. همچنین، سرقت، ضرب و جرح عمدی، تصادف، تهدید، رانندگی بدون گواهینامه، تخریب، کلاهبرداری، خیانت در امانت و افترا از جرایم شایع دیگر محسوب می‌شوند. با این وجود، تجزیه و تحلیل آمار جرایم حادث شده در استان خراسان و شهر مشهد، برای ۱۰ ساله منتهی به سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد که هر سال، نزدیک به ۳۰ تن مواد مخدر کشف شده‌است و روند در حال ازدیادی را طی می‌کند. این وضعیت در ارتباط با سایر جرایم نیز مطرح است؛ به عنوان مثال، میزان سرقت در سال ۱۳۹۷ نسبت به ۱۳۹۶ بیش از ۲۴ درصد افزایش داشته‌است. شرایط مورد اشاره، در ارتباط با سرقت موتورسیکلت با رشد ۳ درصدی روبرو بوده‌است. وجود ۱۲۹ قتل در همین سال که بیش از ۱۰ درصد آنها هیچگاه کشف رمز نشده‌اند و داشتن مقام دوم در تصادفات، خراسان رضوی و شهر مشهد را در زمینه امنیت در شرایط مناسبی قرار نمی‌دهد (Tabari et al., 2020). بنابراین، بایستی شرایطی به وجود آید که استان خراسان رضوی به عنوان مهمترین استان در زمینه جذب گردشگران زیارتی و شهر مشهد به عنوان پایتخت معنوی ایران اسلامی، به مکانی امن تبدیل شود. با وجود آن که در این ارتباط نهادها و سازمان‌های رسمی اقدامات مفصل و دامنه‌داری را آغاز نمودند، اما تعدادی از افراد علاقمندان در قالب گروهی غیر رسمی سعی کردند، با اقدامات ابتکاری، به خصوص با جلب مشارکت مردمی، شرایط نابسامان موجود را ساماندهی نمایند. به این منظور، راهکارهای مرسوم یعنی پلیس‌های بیشتر، مشاغل بیشتر و ابزار آلات ارتکاب جرم کمتر را رها نموده و تلاش کردند، از تجارب سایر کشورها در این ارتباط بهره‌برداری نمایند (Chetty and Nathaniel, 2018: 109). بنابراین، دو رویکرد اساسی یعنی کاهش فقر و ساماندهی محیط شهری را در دستور کار قرار دادند. از آنجا که کاهش فقر، زمان‌بر بوده و معمولاً افرادی که در شرایط فقر به دنیا آمده‌اند حداقل سه نسل طول می‌کشد تا از این چرخه خارج شوند، در این بررسی، احتمال اثربخشی راهکار اول مورد توجه قراگرفته‌است. بر این اساس، پرسش اصلی بررسی حاضر این بود که چه عواملی بر بروز جرم در کلان‌شهرها تأثیرگذار است. فرض متناظر با این پرسش هم این طور بیان شد که شرایط محیطی، تأثیر قابل توجهی بر بروز جرم دارد و چنانچه این محیط‌ها از عواملی چون آلودگی صوتی، منظر و ... پاک‌سازی شود، شاهد جرم کمتر و عملکردهای مسئولانه‌تر شهروندان خواهیم بود.

مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری

با توجه به حساسیتی که در زمینه فراوانی و شدت جرایم وجود دارد، مطالعات متعددی در این زمینه به انجام رسیده و هر ساله نیز بر تعداد آن‌ها افزوده می‌شود. به دلیل کثرت منابع و بررسی‌هایی که در این زمینه به انجام رسیده‌است، در این پژوهش به برخی از جدیدترین موارد و آن‌هایی که ارتباط بیشتری با موضوع مطالعه حاضر دارد، اشاره می‌گردد (جدول ۱).

جدول ۱، معرفی برخی از تحقیقات صورت گرفته در حوزه جرم و جرم خیری

Table 1, introduction of some research conducted in the field of crime and charity crime

محقق	سال	موضوع و نوع مطالعه	یافته‌های اصلی
فیروزی و مدانلوی جویباری	۲۰۲۱	آسیب‌های اجتماعی بافت فرسوده ساری	تأیید رابطه بافت فرسوده و افزایش آسیب‌ها
رشیدیان و همکاران	۲۰۲۰	تهیه مدل مفهوم برای مطالعه جرم خیزی در شهر مشهد	تعیین مولفه‌ها و شاخص‌های جرم‌خیزی
خواجه شاهکویی و همکاران	۲۰۲۰	امنیت و احساس امنیت در استان فارس	شناسایی عوامل کمی و کیفی امنیت
ذاکر حقیقی	۲۰۲۰	مطالعه اثر ساختار محلات شهر همدان بر وقوع جرم	تأیید اثر ساختار کالبدی محلات بر جرم‌خیزی
پورغلامی و همکاران	۲۰۲۰	مطالعه جرایم اینترنتی در شهر تهران	شناسایی محورهای جرم‌خیزتر در تهران
برگستروم و وست	۲۰۲۰	بررسی اثر اعتماد در جرم‌خیز شهرهای آمریکایی	تأیید اثر بی‌اعتمادی در وقوع جرائم
وکانت	۲۰۱۹	پژوهشی در باب رابطه حاشیه و جرم	شناسایی رابطه جرم‌خیزی و زندگی حاشیه‌ای
فولادیان و رضایی بحرآبادی	۲۰۱۹	مطالعه رابطه حاشیه‌نشینی و جرم‌خیزی در مشهد	تاکید بر رابطه دوسویه آسیب‌های اجتماعی و ویژگی‌های مناطق حاشیه‌ای
بازرگان و همکاران	۲۰۱۷	بررسی وقوع جرم سرقت در شهر مشهد	تأیید توزیع خوشه‌ای جرائم سرقت در این شهر
شماعی و همکاران	۲۰۱۳	پژوهش در رابطه با وقوع انواع جرائم در تهران	شناسایی فراوانی بیشتر جرم سرقت در مناطق ۴، ۳ و ۱۲ تهران
ریحان	۲۰۱۳	تعیین عوامل مختلف بر وقوع و تمرکز جرم در ارومیه	شناسایی تراکم جمعیت بر وقوع جرم و تمرکز جرائم در مرکز نقل شهر
دریان‌آستانه و همکاران	۲۰۱۳	بررسی عوامل اثرگذار بر احساس امنیت در مناطق روستایی	تأیید رابطه بین دسترسی به برخی از تسهیلات انتظامی و امنیتی و احساس امنیت
اعظمی و روستا	۲۰۱۲	تعیین نقاط پرخطر به لحاظ جرم در مشهد	شناسایی مناطق ۵، ۲ و ۴ مشهد به عنوان جرم‌خیزترین مناطق
صدیق اورعی و همکاران	۲۰۱۰	شناسایی زمینه‌های اجتماعی در وقوع جرم در شهر مشهد	تعیین رابطه شرایط اجتماعی و وندالیسم و جرائم
کلانتری و توکلی	۲۰۰۷	مطالعه چاله‌های جرم در مناطق شهری	شناسایی عوامل موثر در تمرکز در مناطق خاصی از شهرها
مافی	۲۰۰۰	بررسی اثر مناطق حاشیه‌ای در وقوع جرم در مشهد	تأیید رابطه بین حاشیه‌نشینی و وقوع جرائم خشن

Source: Author, 2021

رشیدیان و همکاران (۲۰۲۰)، در پژوهش خود با نام «مدل مفهومی عوامل مؤثر بر کاهش جرم در حاشیه شهر مشهد» برای وقوع جرم در شهر مشهد ۶ بُعد و ۴۸ مؤلفه برای مرحله وقوع، ۶ بُعد و ۷۹ مؤلفه در مرحله مدیریت مقابله و کاهش جرم و ۶ بُعد و ۱۱۰ مؤلفه در مرحله پیشگیری از جرم شناسایی کردند. خواجه‌شاهکویی و همکاران (۲۰۲۰)، در تحقیق نشان دادند که چون فضاهای شهری مولفه‌ای برای وقوع نابهنجاری‌های شهری و در نتیجه عدم وقوع امنیت در شهر می‌باشد، بررسی جنبه‌های کیفی و کمی امنیت چه از لحاظ کالبدی و چه از لحاظ اجتماعی در این فضاها امری ضروری است. حاتمی و ذاکر حقیقی (۲۰۲۰)، در بررسی خاطرنشان کردند که نوع ساختار و سازمان فضایی محلات شهری و از همه مهم‌تر میزان نفوذپذیری محلات شهری در کاهش جرائم شهری و افزایش احساس امنیت اجتماعی تأثیرگذار است. پورغلامی و همکاران (2020)، در پژوهشی نشان دادند که جرم کلاهبرداری مالی در فضای مجازی با جهت شرقی- غربی در مناطقی که بیشترین تمرکز فعالیت‌های اقتصادی را دارند، مشاهده می‌شود. فولادیان و رضایی

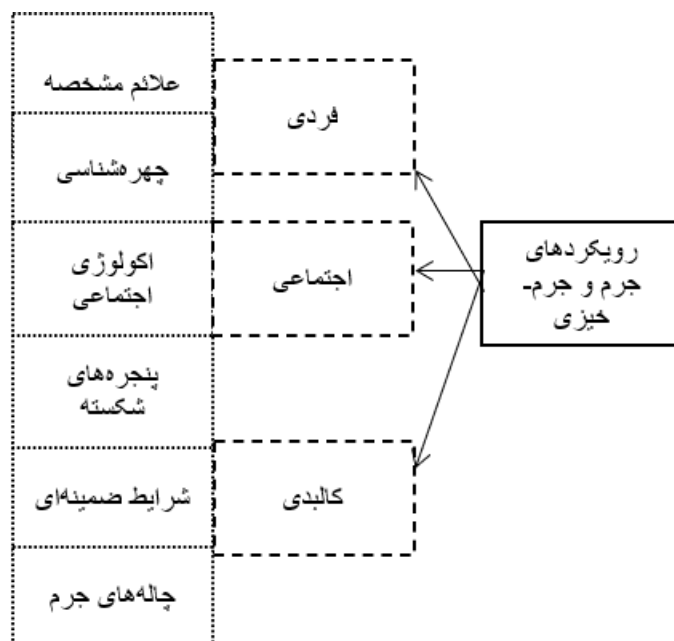
بحرآبادی(۲۰۱۹) در تحقیق خود بیان نمودند که رابطه آسیب‌های اجتماعی و ویژگی‌های مناطق حاشیه‌ای، رابطه‌ی دوسویه و متقابلی است که وجود هریک، دیگری را تقویت و تشدید می‌کند.

فیروزی و مدانلوی جویباری(۲۰۲۱)، در مطالعه‌ای با نام «واکاوی آسیب‌های اجتماعی در محلات فرسوده شهری(نمونه موردی: منطقه سه شهر ساری)، نتیجه‌گیری نمودند که بین میزان ارتکاب جرایم و ویژگی‌های کالبدی محل وقوع جرم و ویژگی‌های اجتماعی- اقتصادی ساکنان محلات ارتباط معنادار و بالایی وجود دارد. بازرگان و همکاران(۲۰۱۷) در بررسی خود اعلام کردند که توزیع فضایی جرائم سرقت در مشهد از الگوی خوشه‌ای تبعیت می‌کند و مهمترین کانون جرائم سرقت در شهر مشهد، بر محدوده خواجه ربیع انطباق یافته‌است. شمعی و همکاران(۲۰۱۳)، نشان دادند که بیشترین جرم در تهران، جرم سرقت است و به لحاظ پراکندگی، بیشترین میزان جرایم به ترتیب در مناطق ۴، ۳ و ۱۲ حادث شده‌است. ربیحان(۲۰۱۳)، در تحقیق خود به این نتیجه رسید که کانون‌های جرم‌خیز در سطح شهر به طور تصادفی توزیع نشده، بلکه التزام به منشوری مشخص(همچون تراکم جمعیت، نزدیکی به مرکز ثقل شهر و ...) در مکان-یابی آنها به چشم می‌خورد. دربان‌آستانه و همکاران(۲۰۱۳)، در مطالعه‌ای اعلام کردند که متغیرهایی مانند برخورداری و عملکرد پاسگاه پلیس، شاخص برخورداری، سرمایه اجتماعی، تهیه و اجرای طرح هادی، کیفیت روشنایی معابر، بیشترین اثر را بر احساس امنیت روستاییان دارند.

اعظمی و روستا(۲۰۱۲)، در مقاله خود اعلام کردند که در بین مناطق مشهد، منطقه ۵ بیشترین فراوانی را دارد. به طوری که نزدیک به ۲۰ درصد مجرمان در این منطقه فعالیت دارند. پس از این منطقه، مناطق ۲ و ۴ قرار دارند. صدیق اورعی و همکاران(۲۰۱۰)، در مطالعه تحلیل جامعه‌شناختی پدیده وندالیسم، نتیجه‌گیری کردند که آنومی، ناکامی فرد در استفاده از امکانات شهرداری، اجحاف در بهره‌مندی از امکانات شهرداری، عدم تایید اجتماعی و میزان و شدت ارتباط با گروه کجرو دوستان، با انجام رفتارهای نابهنجار رابطه مثبت و در مقابل احساس تعلق به مکان، احساس ناراحتی از صدمه دیدن اموال عمومی و واکنش فرد نسبت به تخریب اموال عمومی با انجام رفتارهای نابهنجار رابطه منفی داشته‌اند. مافی(۲۰۰۰) در تحقیق خود اعلام کرد که درصد بالایی از مجرمین در مناطق محروم یعنی در نواحی شمال و شمال شرقی مشهد ساکن می‌باشند. همچنین پارامترهای اقتصادی، اعتقادی، پایین‌بودن سطح سواد و غیره رابطه مستقیمی با کاهش یا افزایش جرم و جنایت در این شهر دارد. در بخش تحقیقات خارجی نیز بررسی‌های قابل توجهی صورت گرفته‌است که از مهم‌ترین آنها می‌توان به کارهایی چون برگستروم و وست (۲۰۲۰)؛ وکانت(۲۰۱۹)؛ دونیج (۲۰۱۸) و بارگ(۲۰۱۷) اشاره نمود که چون در طی مطالعه از یافته‌های آنها بهره‌برداری شده‌است از تکرار آنها در این بخش، خودداری می‌شود.

به هر حال، بررسی وقوع جرم و جنایت یکی از دل‌مشغولی‌های اساسی است که قدمتی به درازای حضور انسان در کره زمین دارد. از آنجا که زندگی جمعی همیشه همراه با ترس، تهدید و مخاطرات طبیعی و انسانی بوده‌است، تفکر در باره

حذف و یا تقلیل این معضلات، مسئله‌ای محوری در زندگی انسان به شمار می‌آمده‌است. از آنجا که استراتژی انسان برای جلوگیری از مخاطرات طبیعی، مبتنی بر فرار و فاصله‌گیری بوده‌است، فناوری‌های این حوزه، اغلب یکسان و جهان شمول به حساب می‌آمده‌است. اما در ارتباط با خطرات انسانی، تنوع رویکردها بسیار زیاد و اغلب گوناگون می‌باشد (شکل ۱). شاید اولین تلاش در این ارتباط، دستیابی به ابزار و شیوه‌هایی بود که بتوانند از آن طریق چهره انسان-های مجرم را شناسایی کنند. به نظر می‌رسد اولین فردی که در این زمینه مطالعات ویژه‌ای را آغاز نمود، سزار لومبرزو^۱

بود که در سالهای ۱۸۳۵ تا ۱۹۰۹ زندگی می‌کرد. وی اعتقاد داشت که مجرمان علائم و مشخصات ویژه‌ای در چهره دارند که می‌توان آنها را از انسان‌های غیر مجرم تشخیص داد (Dunnage, 2018: 5-8).

شکل ۱: رویکردهای اساسی در مطالعه جرم، جرم‌خیزی و پیشگیری از وقوع آن
Figure 1: Basic approaches in the study of crime, criminality and its prevention
 Source: Author, 2021

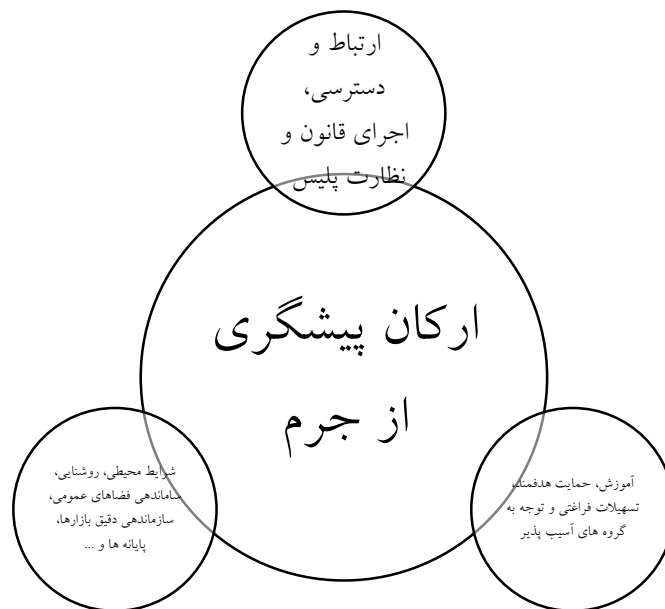
از آنجا که مطالعات فوق، مبانی علمی دقیقی نداشت، نتایج آن کمتر مورد توجه قرار گرفت. در ادامه، مطالعات گسترده تری در زمینه شناسایی مجرمان صورت گرفت. یکی از جدی‌ترین مطالعات در این زمینه، بررسی وو^۲ و ژانگ^۳ (۲۰۱۶) بود که ادعا نمودند با استفاده از هوش مصنوعی، قادرند چهره مجرمان را تشخیص دهند. آنها برای این منظور ۱۸۵۶ نفر از افراد را انتخاب کرده و مورد بررسی قرار داده و ادعا کردند که با احتمال بالای ۹۰ درصد توانستند چهره مجرمان از

¹. Cesare Lombroso

². Wu

³. Bargh

غیرمجرمان را تشخیص دهند (Wu and Zhang, 2016: 4). اما این ادعا، بعدها توسط افراد بسیاری مورد نقد قرار گرفته و اعلام شد که اصولاً شناسایی مجرمان از طریق چهره آنان غیرممکن است. به عقیده این گروه، یافته‌های وو و ژانگ به دلیل نوع عکس‌های انتخابی بوده‌است (Bergstrom and Jevin, 2020: 111). بعدها محققان دیگر با تعیین سه رکن اساسی برای جرم، اجزا و قلمروهای جدیدی در این ارتباط، به خصوص جرائم حادث‌شده در مناطق شهری را مورد توجه قرار دادند (شکل ۲).

شکل ۲: ارکان اصلی پیشگیری از جرم
 Figure 2: The main pillars of crime prevention
 Source: Petrella, 2004: 64

بعدها، افرادی چون جان بارگ (۲۰۱۷) ادعا کردند که انسان‌ها، بسیاری از رفتارها، از جمله ارتکاب جرم و جنایت را بر اساس شرایط زمینه‌ای که محیط برای آنها فراهم می‌آورد، انجام می‌دهند. بارگ، ادعا نمود که محرک‌های گوناگون محیطی، باورهای جمعی، اتفاقات نامحسوس، ولی مهم اطراف ما و زمینه‌سازی‌های بیرونی، بدون آن که بدانیم، ذهن آگاه، فعال و اندیشه‌گر ما را دستخوش تغییر و تلاطم می‌سازند و ما را به سمت انجام اعمال خاصی هدایت می‌کنند. البته این خویشتن آگاه از بسیاری از عوامل تاثیرگذار غافل است و وجود آنها را منکر می‌شود (Bargh, 2017: 37, Withe, 2023: 9). شاید به همین دلیل بود که بسیاری اصطلاح «قانون‌های جرم‌خیز» و «پنجره‌های شکسته» را ابداع و از آن در تحلیل مکانی بزه‌کاری استفاده کردند (Amanpour et al., 2015: 64). در این معنا، قانون‌های جرم‌خیز، محدوده‌ای است که نسبت به محدوده‌های دیگر، مردم برای درخواست کمک، بیشتر با پلیس تماس می‌گیرند (Felson and Clark, 2008).

15). این ادعا بیشتر در قالب نظریه فعالیت روزمره و پنجره‌های شکسته، قابل تبیین است. مطابق این نظریه، توزیع مکان های تمرکز بزه‌کاری در محدوده‌های خاص جغرافیایی، به دلیل هم‌گرایی و ترکیب وجود اهداف مجرمانه؛ وجود بزه کارانی که انگیزه و توان و مهارت کافی برای انجام عمل مجرمانه را دارند و نبود مراقبت و کنترل مناسب برای مقابله با اقدامات مجرمانه از سوی مردم و مسئولان است (Meshkini, 2013: 5).
 قبل از آن، نظریه اکولوژی اجتماعی جایگاه ویژه‌ای در تشریح و تبیین وقوع جرم به خصوص در کلان‌شهرها داشت (شکل ۳). در این نظریه، نقش محیط در بزه‌کاری به طور ویژه‌ای پررنگ در نظر گرفته شده بود (Amanpour et al., 2010: 63; Kalantari et al., 2015).

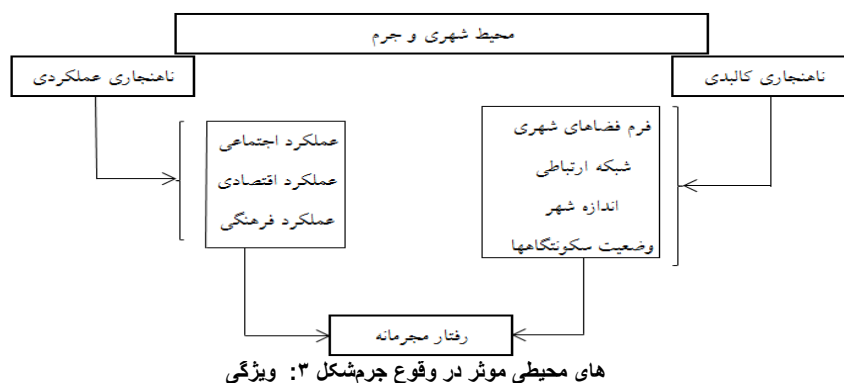

Figure 3: Environmental characteristics effective in the occurrence of crime

Source: Salehi, 2003: 65

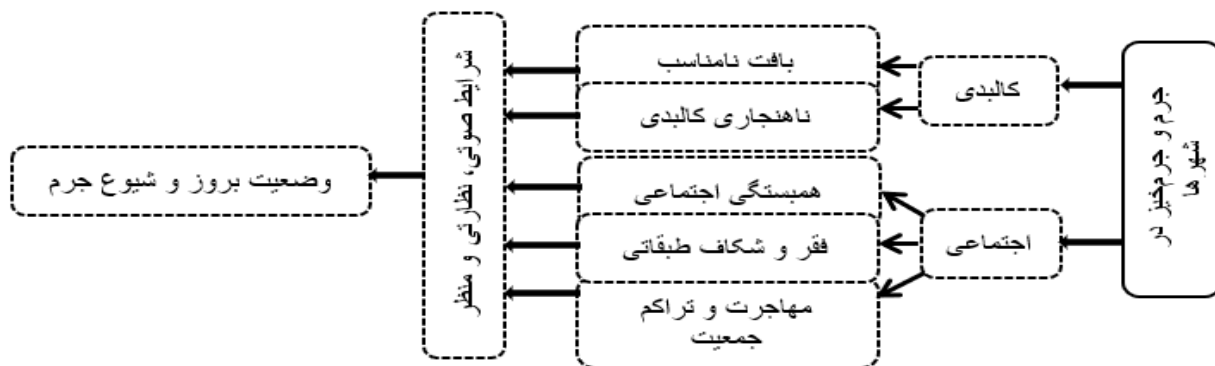
در حقیقت، در تحلیل دلایل بروز جرم و شیوه‌های مقابله با آن، به خصوص در حوزه محیطی، مکاتبی چون محیط‌گرایی، بوم‌شناسی شهری، اثبات‌گرایی، اکولوژی اجتماعی نوین و اکولوژی تطبیقی و آسیب‌شناسی شهری (Keshtkar, 2014: 3)، جایگاه ویژه‌ای پیدا نمودند. مطابق همین تحلیل‌ها، تاکنون برای جلوگیری از وقوع جرم، عمدتاً بر افزایش پلیس در خیابان، استفاده از دوربین‌های مدار بسته، روشنایی خیابان، استفاده از قفل‌های محکم و آموزش ورزش‌های رزمی به افراد برای دفاع از خود، مجازات سنگین، زندانی کردن و ... تاکید شده است (Amanpour et al., 2015: 54). این در حالی است که مجرمان، زمان ارتکاب جرم را کاملاً منطقی انتخاب نموده، سهل‌ترین و کم‌خطرترین مکان‌ها و شرایط را برای بزه‌کاری بر می‌گزینند (Moulavi, 2007: 17). در نتیجه، بایستی برای پیشگیری از جرم، از راهکارها و استراتژی‌های دیگری بهره‌برداری نمود و زمینه شکل‌گیری یک جامعه سالم را فراهم آورد. چرا که در یک جامعه سالم و اقتصادی

مبتنی بر قابلیت‌های بومی و محلی و ارتباط هماهنگ با سایر جوامع، جرایم خشن کمتر احتمال وقوع داشته و بیشتر به نزاع‌های جزئی، دله‌دزدی‌های خرد و بزه‌هایی از این نوع سر و کار خواهیم داشت (Saberifar and Rasooli, 2013: 26). در این شرایط، با تغییر اندکی در شرایط محیطی و ارتباطات انسانی، می‌توان بخش قابل ملاحظه‌ای از این مشکلات را مرتفع نمود. بنابراین، در این بررسی، شرایط کلان و خارج از اراده طراحان و برنامه‌ریزان شهری، ثابت در نظر گرفته شده و تنها به شرایط زمینه‌ای ارتکاب جرم توجه گردیده‌است.

داده‌ها، ابزار و روش تحقیق

این بررسی با روش نیمه‌آزمایشی-پیمایشی و توصیفی و تحلیلی به انجام رسید و از نظر هدف، کاربردی محسوب می‌گردد. برای تعیین عوامل بروز جرم در شهر مشهد، ابتدا ۱۵ نوع جرمی که بیشترین فراوانی را داشتند، انتخاب و با استفاده از کارشناسان، دلایل و انگیزه‌های وقوع آنها، مورد پرسش قرار گرفت. در ادامه، این دلایل و انگیزه‌ها بر اساس مصاحبه تشخیصی با ۵۰ نفر از کارشناسان حوزه قضایی و انتظامی، اولویت‌بندی گردید. مطابق این اولویت‌بندی، شرایط محیطی و فردی نقش اساسی را در این ارتباط بر عهده دارند. بر این اساس، می‌توان مدل مفهومی تحقیق را در قالب شکل ۴ نشان داد.

شکل ۴: مدل مفهومی تحقیق

شکل ۴: مدل مفهومی تحقیق

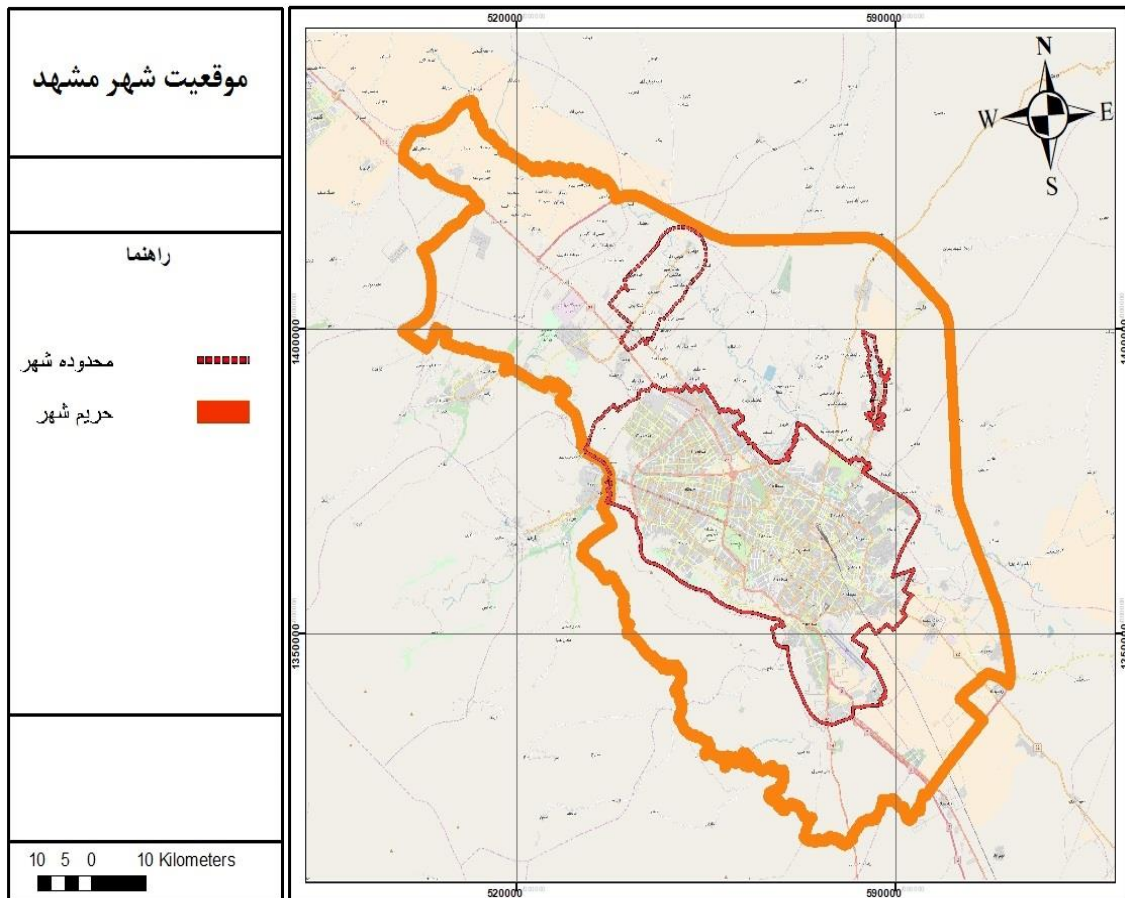
Figure 4: Conceptual model of research

Source: Author, 2021

برای ارزیابی واقعی این دیدگاه‌ها، در این بررسی تنها به آزمون فرضیه‌های مربوط به شرایط محیطی اقدام گردید. به این منظور، ابتدا مجموع تقاطع‌ها، میدین و فضاهای عمومی پرتدد در کل شهر شناسایی و انتخاب شد. مطابق این بررسی در کل ۳۷ نقطه در شهر شناسایی گردید که از نظر حضور جمعیت و بهره‌برداری، شرایط لازم برای بررسی را داشتند. سپس این نقاط بر حسب متغیرهای محیطی شامل ۱۱ مورد (کاربری، تراکم ساختمانی، ازدحام، فضای سبز، موانع فیزیکی، حضور پلیس، جداکننده‌ها، پل‌های عابر پیاده، حضور مسافران و دست‌انداز و خرابی آسفالت) و متغیرهای زیبایی‌شناسی شامل ۸ مورد (رنگ‌آمیزی، علائم راهنمایی و رانندگی، نور، سلامت تاسیسات و تجهیزات، تبلیغات، حضور متکدیان، خط‌کشی و آلودگی صوتی)، مورد ارزیابی قرار گرفتند. به این منظور، از فرم‌های خاص المان‌های مورد نیاز در هر بخش، برای ارزیابی استفاده گردید. سپس با توجه به وضعیت محیطی و زیبایی‌شناختی، ۳۰ مشاهده مستقل از نحوه رفتار شهروندان در هر محدوده ثبت شد. در ارتباط با تعیین فضاهای مورد نظر، برای هر سوال دو گزینه به صورت مطلوب و نامطلوب در نظر گرفته شد و برای نوع رفتار هر شهروند با توجه به هدف بررسی از گزینه‌های برداشتن، بی-توجهی یا کمک به حفظ آن، عبور از چراغ قرمز و انتقال برکه تبلیغاتی به سطل آشغال استفاده گردید. به هر یک از سوالات، نمره بین ۱ تا منفی ۱ تعلق گرفت. سپس در هر گزینه با توجه به سوالات مربوط به آن، نمرات جمع و سپس نمرات کسب شده در سطح مطلوب (نمره بالای ۷۵ درصد)، تا حدی مطلوب (کسب نمره بین ۵۰ تا ۷۵ درصد) و نامطلوب (کسب نمره کمتر از ۵۰ درصد) طبقه‌بندی گردید. پس از تکمیل فرم‌ها، داده‌ها وارد نرم SPSS شد و با استفاده از آمارهای توصیفی و تحلیلی و آزمون‌های دو در سطح معنی داری ۵ درصد تجزیه و تحلیل گردید. در این بررسی، در مجموع ۳ آزمایش میدانی به عمل آمد. در آزمایش اول، یک قطعه اسکناس ۱۰ هزار تومانی در حالی که تا نیمه در صندوق اعانات بود، در منظر دید افراد قرار گرفت و عکس‌العمل آنان در این وضعیت، ارزیابی شد. در آزمایش دوم، عکس‌العمل رانندگان به تخلف سایر همکاران در دو تقاطع مختلف، ثبت گردید و در آزمایش سوم، توجه به نظافت محیط و عکس‌العمل افراد در مقابل اغتشاشات محیطی مورد سنجش قرار گرفت. هدف آزمایش‌ها آن بود که مشخص گردد آیا اثر محیط بر نوع رفتار افراد قابل توجه است یا خیر؟

محدوده مورد مطالعه

مشهد، دومین کلان‌شهر مذهبی دنیای اسلام، پایتخت معنوی ایران و بزرگ‌ترین مرکز جذب توریسم مذهبی می‌باشد (Pilevar and Poorahmad, 2004: 107). بر اساس برآورد سال ۱۴۰۱ این شهر با ۳۶۰۰۰۰۰ تن جمعیت، دومین شهر پرجمعیت ایران پس از تهران بوده است (Saberifar, 2023). مشهد به واسطه وجود حرم علی بن موسی‌الرضا (ع)، سالانه پذیرای بیش از ۲۷ میلیون زائر است. این شهر دارای ۱۳ منطقه شهرداری، ۴۴ ناحیه و ۱۵۸ محله است (شکل ۵). تراکم جمعیت در مشهد بیش از نه‌هزار تن در هر کیلومتر مربع است.

شکل ۵: موقعیت شهر مشهد

Figure 5: Location of Mashhad city

Source: Author, 2021

این شهر به دلیل تنوع جمعیتی، شکاف اقتصادی و مناطق حاشیه‌نشین و ... یکی از مناطقی است که مستعد وقوع انواع جرم می‌باشد. به عنوان مثال، در مشهد به ازای هر سه نفر یک نفر حاشیه‌نشین است. در واقع از جمعیت ۳ میلیون ۶۰۰ هزار نفری این شهر حدود یک میلیون و دویست هزار نفر حاشیه‌نشین هستند. مقایسه جمعیت حاشیه‌نشین مشهد با کل ایران نشان می‌دهد متوسط حاشیه‌نشینی در کلان‌شهرها ۱۶ درصد است، اما مشهد، ۳۰ درصد جمعیت حاشیه‌نشین دارد (Fouladian and Rezaei Bahrabad, 2019: 10). در ارتباط با شکاف اقتصادی و محرومیت‌های فضایی نیز تحقیقات تجربی متعدد نشانگر آن است که این عوامل در بروز جرم در این شهر تاثیرگذار بوده است (Sayedzadehsani and Kermani, 2013: 119 and Saberifar, 2021: 1).

یافته‌ها

ارزیابی فاکتورهای مورد نظر نشان داد که نقاط مورد بررسی با وجودی که در یک شهر و مناطق نسبتاً یکسانی از نظر سطح توسعه قرار دارند، اما امکانات، تجهیزات، وضعیت زیبایی‌شناختی و ... آنها یکسان نبوده و مطابق جدول ۲، این اختلاف از نظر آماری معنی‌دار است.

جدول ۲، مقایسه نقاط انتخابی از نظر ۳۷ فاکتور مورد بررسی

Table 2, comparison of selected points in terms of 37 factors examined

متغیر	وضعیت	غیر برخوردار		جمع	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
وضعیت محیطی و زیبایی‌شناختی	مطلوب	۱۲	۵۲	۶۴	۲۱
	نامطلوب	۱۱	۴۸	۳۶	۱۶
نتیجه آزمون		X ² =6.197		Df= 2	
		P=0/045			

Source: Author, 2021

در بخش دوم تحقیق، ابتدا شایع‌ترین جرایمی که در شهر مشهد مطرح بود، از طریق مراجع انتظامی و قضایی احصا شده و با استفاده از پرسشنامه از کارشناسان شرکت‌کننده درخواست شد که موثرترین دلایل بروز این جرایم را دسته‌بندی و اولویت‌بندی نمایند. نتایج این بخش نشان داد که در بین بیش از ۴۰ عاملی که در بروز جرایم مختلف اثرگذارند، اولویت‌دارترین آنها را می‌توان در چهار بعد اساسی، یعنی نقاط برخورد، روشنایی، آشفستگی منظر (شرایط محیطی)، ازدحام و دورافتادگی و انزوا طبقه‌بندی نمود (جدول ۳). در این معنا، نقاط برخورد، مناطقی تعریف شد که گروه‌های متفاوت اجتماعی، مثل کارگران و کارمندان و یا سربازان و دختران دبیرستانی و ... در محلی از میدان و یا خیابان با یکدیگر از نظر مسیر عبور برخورد داشتند. مراد از روشنایی در این بررسی، نقاطی بود که در شب از نظر نورپردازی شرایط مناسبی داشته و در روز از دید و منظر سایر عابرین پنهان نمی‌ماند. آشفستگی منظر به این معنا بود که در و دیوار و یا المان‌های شهری سالم و فضای شهری فاقد هر نوع آلودگی و اغتشاش باشد. ازدحام نیز به تراکم و شلوغی و تمرکز گروه زیادی از جمعیت مربوط بود. دور افتادگی و انزوا نیز به نقاطی اشاره داشت که از مراکز اصلی رفت و آمد، حضور والدین، حضور نیروهای انتظامی و ... فاصله بیشتر داشتند. همانطور که بیان شد، یافته‌های اولیه مربوط به دسته‌بندی و اولویت‌بندی عوامل احصا شده در مرحله اول، در جدول ۳ ارائه شده است. در این جدول، اعداد هر خانه، نشانگر تعداد و درصد افرادی است که آن عامل را در بروز جرم مربوطه اصلی‌ترین عامل تلقی کرده‌اند.

جدول ۳، اولویت‌بندی عوامل چهارگانه در وقوع جرایم مختلف از نظر پاسخ دهندگان

Table 3, the prioritization of the four factors in the occurrence of various crimes according to the respondents

ردیف	نوع جرم	نقاط برخورد		روشنایی		آشفتگی		ازدحام		دورافتادگی	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	سرقت مسلحانه	۰	۰	۱۰	۲۰	۲۰	۴۰	۱۰	۲۰	۱۰	۲۰
۲	سرقت منزل	۰	۰	۱۰	۲۰	۲۵	۵۰	۵	۱۰	۱۵	۳۰
۳	سرقت اتومبیل	۱۰	۲۰	۱۰	۲۰	۱۵	۳۰	۰	۰	۱۵	۳۰
۴	سرقت سایر وسایل نقلیه	۱۰	۲۰	۱۰	۲۰	۱۵	۳۰	۰	۰	۱۵	۳۰
۵	حبیب بری	۳۰	۶۰	۰	۰	۱۵	۳۰	۲۰	۴۰	۰	۰
۶	نزاع	۲۵	۵۰	۰	۰	۱۵	۳۰	۱۰	۲۰	۰	۰
۷	مواد مخدر	۱۵	۳۰	۵	۱۰	۱۵	۳۰	۵	۱۰	۱۰	۲۰
۸	توهین و تهدید	۲۵	۵۰	۰	۰	۲۰	۴۰	۵	۱۰	۵	۱۰
۹	تخلفات رانندگی	۱۵	۳۰	۱۰	۲۰	۲۰	۴۰	۵	۱۰	۰	۰
۱۰	اندم ربایی، گروگان گیری	۰	۰	۵	۱۰	۱۵	۳۰	۰	۰	۳۰	۶۰
۱۱	تخریب اموال عمومی	۱۵	۳۰	۵	۱۰	۲۰	۴۰	۰	۰	۱۰	۲۰
۱۲	تن فروشی، تجاوز جنسی و ..	۱۰	۲۰	۰	۰	۱۵	۳۰	۱۰	۲۰	۱۵	۳۰
۱۳	قتل	۱۵	۳۰	۰	۰	۱۵	۳۰	۱۰	۲۰	۱۰	۲۰
۱۴	جرایم رایانه ای	۰	۰	۵	۱۰	۱۰	۲۰	۵	۱۰	۳۰	۶۰
۱۵	خرید و فروش های غیر مجاز	۱۵	۳۰	۰	۰	۱۵	۳۰	۰	۰	۲۰	۴۰
	جمع امتیاز	۱۷۰	۳۴۰	۹	۱۸	۲۵۰	۵۰۰	۳۳	۶۶	۱۸۵	۳۷۰

Source: Author, 2021

همان‌طور که در جدول ۳ مشخص است، اصلی‌ترین عاملی که در وقوع یا جلوگیری از جرم‌انگزار است، آشفتگی منظر می‌باشد که بیش از یک سوم از امتیازات را به خود اختصاص داده‌است. بعد از این عامل، دورافتادگی قرار دارد که حدود یک چهارم امتیازات را کسب کرده‌است و بعد از این دو عامل، نقاط برخورد، ازدحام و روشنایی قرار دارند که به ترتیب ۲۲، ۱۱ و ۹ درصد امتیازات را به خود اختصاص داده‌اند. بنابراین، چنانچه شرایط مربوط به آشفتگی و دورافتادگی و مسئله نقاط برخورد را مرتفع نماییم، قریب به ۷۹ درصد از جرایم امکان وقوع پیدا نکرده و یا حداقل به شکل قابل ملاحظه‌ای کاهش خواهند یافت.

با توجه به نتایج جدول ۳، در این بررسی، آزمایش‌هایی در ارتباط با اثر عامل آشفتگی منظر و یا آنچه از آن در این بررسی تحت عنوان زمینه یا پرایمینگ یاد می‌شود، به عمل آمد تا مشخص نماید چه اندازه این عامل می‌تواند سایر شرایط را تحت تأثیر قرار دهند. به این منظور، در ابتدا یک اسکانس ۱۰ هزار تومانی در دهانه ورودی یک صندوق اعانات قرار گرفته و عکس‌العمل افراد ثبت گردید. برای این آزمایش دو وضعیت تعریف شد. ابتدا صندوق انتخابی سالم، بسیار تمیز و فاقد هر نوع نقصی بوده و در یکی از نقاطی که در ابتدا دارای وضعیت مطلوب تعریف شده بود، قرار گرفت. در این وضعیت، از مجموع افرادی که متوجه اسکانس شدند، ۳۳ درصد اسکانس را برداشته و بدون توجه، به مسیر خود ادامه دادند. این در حالی بود که ۶۷ درصد سعی کردند اسکانس را به داخل صندوق بیاندازند. در حالت دوم، صندوق انتخابی معیوب، رنگ پریده، پوشیده با انواع و اقسام برچسب‌های تبلیغاتی و آثاری از تخریب و محیط

بیرامونی آن، فاقد شرایط لازم بود. در این آزمایش، از مجموع افرادی که متوجه اسکناس شدند، ۴۷ درصد اسکناس را برای خود برداشتند و تنها ۵۳ درصد سعی کردند، اسکناس را به صندوق برگردانند.

جدول ۴، عکس‌العمل رهگذران به اسکناس ده هزار تومانی صندوق اعانات در محیط‌های مختلف

Table 4, passers-by's reactions to ten thousand toman bills of the aid fund in different environments

محیط آزمایش	مجموع افراد	برداشتن	انداختن به صندوق	محیط آزمایش	مجموع افراد	برداشتن	انداختن به صندوق
تعداد	درصد	تعداد	تعداد	تعداد	درصد	تعداد	تعداد
آراستگی و انتظام	۳۰	۱۰۰	۱۰	آراستگی و انتظام	۲۰	۶۷	۳۳
آشفته‌گی	۳۰	۱۰۰	۱۴	آشفته‌گی	۱۶	۵۳	۴۷
نتیجه آزمون		$X^2=6.698$		Df=1			
							P=0.013

Source: Author, 2021

در آزمایش دوم، با کنترل کامل محیط و نظارت پلیس، از چند راننده درخواست شد که در حین قرمز بودن چراغ راهنمایی و رانندگی، از تقاطع عبور نمایند. برای این حالت، دو وضعیت در نظر گرفته شد. در تقاطع اول، چراغ‌های راهنمایی سالم بوده و تابلوهای تبلیغاتی و المان‌های شهری موجود در شرایط کاملاً مناسبی قرار داشته و محیط چهار راه در مناطقی انتخاب شده بود که مطابق جدول ۲، دارای وضعیت مطلوبی بودند. در این موقعیت، زمانی که فقط یک نفر دست به تخلف زد و بدون توجه به چراغ، از تقاطع عبور کرد، در ۳۰ دور آزمایش، تنها ۲ نفر به تاسی از راننده متخلف، از تقاطع عبور نمودند. در وضعیت دوم، شرایط تقاطع کاملاً متفاوت از شرایط قبلی بود و در نامناسب‌ترین شرایط قرار داشت. در این وضعیت، با عبور اولین خودرو از چراغ قرمز، ۲ تا ۴ خودرو بدون توجه به چراغ، ادامه مسیر دادند. وقتی تعداد خودروهای کنترل (افرادی که از طرف آزمایشگر انتخاب شده بودند) به دو خودرو بالغ می‌شد، تعداد خودروهای عبوری به ۵ تا ۷ مورد می‌رسید (جدول ۵).

جدول ۵، میزان تخلفات راهنمایی و رانندگی در تقاطع‌های مورد بررسی

Table 5, the amount of traffic violations in the investigated intersections

محیط آزمایش	تعداد شرکت کننده	عبور مجاز	عبور غیر مجاز	تعداد	درصد
تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	درصد	درصد
منظم و بدون آلودگی بصری	۳۰	۱۰۰	۲۸	۹۳	۲
آشفته‌گی و بی نظمی	۳۰	۱۰۰	۲۴	۸۰	۶
نتیجه آزمون		$X^2=0.16$		Df=1	
					P=0.583

Source: Author, 2021

در آزمایش سوم، یک برگه تبلیغاتی مربوط به تبریک ایام عید زیر برف پاک‌کن شیشه ماشین‌های پارک شده در پارکینگ‌های دو موسسه آموزشی قرار داده شد. جمله روی برگه بدین مضمون بود، «ضمن تبریک ایام پیش‌رو، خواهشمند است در حفظ محیط زیست کوشا باشید». در محیط اول، یک سطل زباله در فاصله ۱۰ متری از محل توقف اتومبیل به طوری که کاملاً در منظر دید راننده قرار داشته باشد، وجود داشت. تمام خودروها به طور منظم پارک شده و هیچ نوع سر و صدایی به گوش نمی‌رسید. در این شرایط، ۷۰ درصد رانندگان کاغذ تبلیغاتی را در سطل آشغال انداخته

و ۳۰ درصد، برگه را همانجا رها کردند. در وضعیت دوم، همین آزمایش در محیطی به انجام رسید که دارای آلودگی صوتی شدیدی بوده و به طور مشخص صداهای ناشی از ترقه‌بازی به طور ممتد به گوش می‌رسید. در این آزمایش نیز سایر شرایط یعنی سطل آشغال و برگه‌های تبلیغاتی و ... همانند آزمایش اول بود. در این وضعیت، تنها ۳۷ درصد رانندگان برگه‌های تبلیغاتی را در سطل زباله انداختند و بقیه (۶۳ درصد) برگه را در همان محل پارکینگ رها نمودند (جدول ۶).

نتایج آزمایشات فوق به روشنی نشان داد که افراد نسبت به شرایط زمینه‌ای کاملاً واکنش نشان داده و در محیط‌های فاقد آشفته‌گی، تمایل بیشتری دارند تا فعالیت‌های قانون‌مدارانه و یا اخلاقی را صورت داده و بر عکس در محیط‌های آشفته و دارای ناهنجاری، به سوی عملکردهای غیرقانونی و حتی مجرمانه ترغیب می‌شوند. نکته جالب توجه آن است که این افراد گاهی این اعمال را کاملاً ناخودآگاهانه انجام می‌دادند. به عنوان نمونه، وقتی از افرادی که برگه‌های تبلیغاتی را در محل پارک خودرو رها کرده بودند، سوال شد چرا برگه را در سطل آشغال نیانداختید، آنها پاسخ روشنی نداشته و اصلاً به صدای ترفه‌ها اشاره نمی‌کردند. بر این اساس، می‌توان عنوان نمود که حداقل از تنظیم و تلطیف محیط می‌توان به عنوان یکی از مولفه‌های پیشگیری از جرم و رفتارهای غیر مسئولانه، بهره‌برداری کرد.

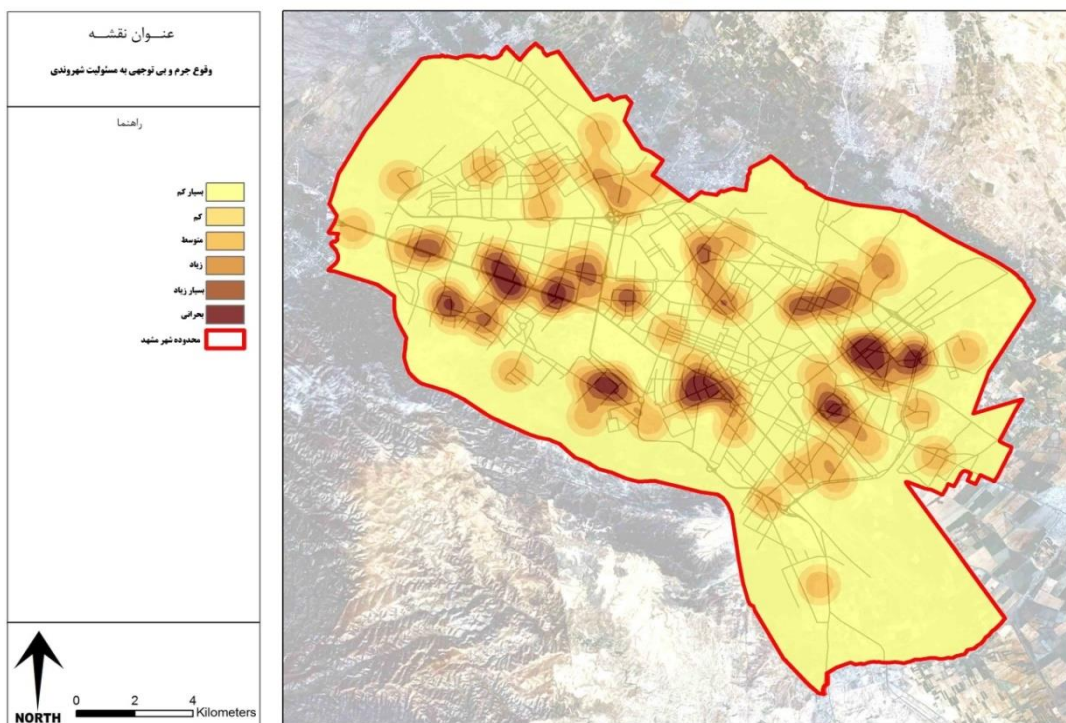
جدول ۶، عکس‌العمل افراد به ناهنجاری محیطی (آلودگی صوتی ناشی از ترقه)

Table 6, people's reaction to environmental abnormality (sound pollution caused by firecrackers)

محیط آزمایش		تعداد شرکت کننده		عبور مجاز		عبور غیر مجاز	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۳۰	۱۰۰	۲۱	۷۰	۹	۳۰	۱۶	۶۳
محیط بدون صدا		تعداد		Df=1		P=0.234	
شنیدن صدای انفجار		X ² =1.137		نتیجه آزمون			

Source: Author, 2021

مطابق یافته‌ها به دست آمده در این بررسی و شرایط موجود در شهر مشهد از نظر وضعیت کالبدی و محیطی، تلاش شد تا به شیوه درونی‌یابی وضعیت جرم و بی‌توجهی به مسئولیت شهروندی در این شهر تعیین گردد. بر این اساس، شکل شماره ۶، تهیه و تنظیم گردید. همانطور که از این شکل بر می‌آید، نقاطی که بالاترین احتمال وقوع جرم و بی‌توجهی به مسئولیت‌های شهروندی و به طور مشخص عدم توجه به محیط زیست را نشان می‌دهد، با نقاط پرتراکم، آلوده و حداقل کیفیت زیست‌محیطی، انطباق دارد.

شکل ۶: توزیع احتمال وقوع جرم و بی‌توجهی به مسئولیت شهروندی

Figure 6: Distribution of probability of crime and neglect of citizenship responsibility

Source: Author, 2021

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

این بررسی با این پرسش آغاز شد که چه عواملی بر بروز جرم در کلان‌شهرها تاثیرگذار است. برای پاسخ به این پرسش، این فرض مطرح شد که شرایط محیطی در معنای خاص آن (یعنی شرایط بدون آشفته‌گی منظر، صوت و ...) تاثیر قابل توجهی بر بروز جرم دارد. به این منظور، ابتدا نقاط برخوردار و غیر برخوردار انتخاب شده و آنگاه انواع جرایم شایع در شهر مشهد با استفاده از داده‌های موجود در مراجع مربوطه، مشخص گردید و در ادامه دلایل بروز این جرایم تعیین شد. به جهت آن که در برخی از پژوهش‌ها (Rashidian et al., 2020: 113, Soltani et al., 2022: 51) تعداد مولفه‌های پیشگیری از جرم، بسیار زیاد معرفی شده‌بود، این عوامل در هم ادغام شده و در نهایت چهار مولفه در این پژوهش مورد بررسی قرارگرفت. تحلیل‌های انجام شده نشان داد که یکی از عوامل اساسی در بروز جرم و یا رفتارهای غیر مسئولانه، شرایط محیطی و وضعیت منظر شهری می‌باشد. این شرایط در تحقیقات متعدد داخلی و خارجی مورد تایید قرارگرفته

است که از آن‌جمله می‌توان به کارهای مافی (Mafi, 2000: 145)، شمعی و همکاران (Shamaei et al., 2013: 117)، کشتکار و همکاران (Keshtkar, 2014: 7) و پورغلامی و همکاران (Pourgholami et al., 2020: 1) اشاره کرد. در میان تحقیقات خارجی نیز یکی از بررسی‌هایی که هماهنگی بیشتری با نتایج این تحقیق دارد، تحقیقات بارگ (۲۰۱۷) است که برای اثبات این تاثیرات، از آزمایش‌های واقعی بهره‌برداری نمود. وی در بررسی‌های خود نشان داد که وقتی افراد شاهد نادیده گرفتن قوانین باشند، تمایل آنها به رفتار غیرقانونی به شدت افزایش پیدا می‌کند (Bargh, 2017: 79).

مطابق شرایط توصیف‌شده در فوق، در این بررسی نیز مجموعه‌ای از آزمایشات میدانی به انجام رسید. در دو آزمایش، شرایط به صورتی در نظر گرفته شده بود که موقعیت‌های وقوع جرم و تخلف را شبیه‌سازی نماید. به این منظور، در یکی از آزمایش‌ها، فرصت برداشتن پول متعلق به صندوق اعانات و در دیگری عبور از چراغ قرمز زمینه‌سازی شد. یافته‌ها نشان داد که اصولاً در شرایطی که وضعیت محیطی در حد مطلوب نیست، امکان وقوع جرم و تخلف بسیار بیشتر از زمانی است که وضعیت محیط در شرایط مناسبی قرار دارد. این وضعیت همانند شرایطی بود که برخی حاشیه‌نشینی و محلات نامناسب شهری را در بروز جرم تاثیرگذار می‌دانند. از جمله مهمترین تحقیقات این بخش می‌توان به کارهای مشکینی و همکاران (Meshkini, 2013: 5)، فولادیان و رضایی (Fouladian and Rezaei Bahrabad, 2019: 81) و رشیدیان همکاران (Rashidian et al., 2020: 113) اشاره کرد. البته واقعیت غیرقابل انکار آن است که بایستی عنوان نمود که حاشیه‌نشیان، مجرم و حاشیه‌نشینی عامل ارتکاب جرم نیست، بلکه مناطق حاشیه‌نشین شرایط لازم را برای اختفای مجرمان فراهم می‌کنند. این همان شرایطی است که برخی از روزنامه‌نگاران از آن بهره‌برداری نموده و آگاهانه و یا ناخودآگاه به مجرمان آدرس نقاط ارتکاب جرم را می‌دهند. به عنوان مثال، روزنامه‌نگاری که در گزارش مفصلی ادعا دارد که در منطقه التیمور مشهد نوزادان خرید و فروش می‌شوند، ناخودآگاه، به خریداران نوزاد آدرس می‌دهد که اگر می‌خواهید نوزادی را خریداری کنید، به این منطقه مراجعه نمایید. اگر به این گفته خوب توجه کنیم، درمی‌یابیم که ساکنین منطقه التیمور نوزدان خود را به فروش نمی‌گذارند، بلکه فرض این است که اگر کسی قصد فروش نوزاد خود را داشته باشد، باید به این محدوده مراجعه کند؛ چون خریداران در این نقطه انتظار او را می‌کشند.

در آزمایش دیگر، رفتارهای مشارکت‌جویانه مورد بررسی قرار گرفت. نمونه‌ای از تاثیر شرایط محیطی بر رفتارهای مشارکت‌جویانه را می‌توان در بررسی‌های صابری‌فر (Saberifar, 201: 1) و بارگ (۲۰۱۷) مشاهده کرد. به هر حال، در بررسی رفتارهای مشارکت‌جویانه، تصور اعمال مجرمانه منتفی است، اما چنین رفتارهایی تا حد زیادی می‌تواند اقدامات بزهکارانه را شبیه‌سازی نماید. چرا که هر شرایطی که در بروز رفتارهای غیرمسئولانه اثرگذار باشد، می‌تواند زمینه بروز رفتارهای هنجارشکنانه را نیز فراهم آورد. در این آزمایش مشخص گردید که حتی مواردی که در منظر دید افراد قرار ندارد (شنیدن صدای انفجار ناشی از ترفه)، می‌تواند در بروز رفتارهای غیرمسئولانه تاثیرگذار باشد. در این آزمایش، باوجود آن که افراد عالمانه به دلایل رفتار غیر مسئولانه خود اشاره نمی‌کردند، اما مشخص بود که با شنیدن صدای ترفه

که همیشه توسط مسئولین انتظامی رفتاری مجرمانه معرفی شده‌است، این ذهنیت برای آنها ایجاد می‌شد که محیط در شرایط مناسبی قرار ندارد و به همین دلیل، انجام رفتارهای مسئولانه توجیه عقلانی ندارد.

راهکارها و سیاست‌هایی که تاکنون برای اصلاح رفتارهای ناهنجار ارایه شده‌است، غالباً جزءنگر و معلول‌نگر بوده‌اند. به عبارت دیگر، به جای این که زمینه‌های بروز ناهنجاری و نیز راه‌حل‌های مقابله با آن را در مقیاس کلان پیگیری نمایند، عمدتاً در زیرسیستم‌ها جستجو کرده‌اند. این در حالی است که با دیدگاه سیستمی و جامع‌نگر، می‌توان عوامل اصلی اثرگذار بر مقوله رفتار شهروندان را شناسایی نموده و از آن طریق، با کمترین هزینه، این رفتارها را در جهت مناسب و بهنجار هدایت کرد. مطابق این دیدگاه، هر نوع آسیب‌پذیری در زیر سیستمی‌های رفتاری را باید از منظر آسیب‌شناسی سازمان‌یابی فضای شهری، مورد ارزیابی قرار داد. چرا که با ساماندهی فضای شهری و هدایت آن به سوی یک نظم فضایی، می‌توان اثرات پایداری بر اصلاح رفتار شهروندان بر جای گذاشت و آن را به سوی رفتار قانون‌مند هدایت کرد. اگرچه هنوز هم علمای حوزه روان‌شناسی و جامعه‌شناسی، رفتارهای انسانی را نشأت گرفته از ذهن و یادگیری می‌دانند، اصولاً و مطابق آنچه در این مقاله بر آن تاکید گردید، ناخودآگاه انسان، بیش از هر چیز بر اساس معلومات و اطلاعاتی که از محیط دریافت می‌دارد، عکس‌العمل نشان می‌دهد. شاید به همین دلیل است که بسیاری از سیاستمداران، فعالان اجتماعی و حامیان قانون و اخلاق، معتقدند تا نمادهای بی‌نظمی و قانون‌شکنی ولو به صورت سطحی و سبک در محیطی محسوس باشند، حاکمیت هنجارهای عمیق‌تر و اصلاح نابسامانی‌ها امکان‌پذیر نیست. در حقیقت، وقتی هنجارهای سبک در محیطی شکسته شوند، به احتمال بسیار زیاد در آن محیط، هنجارهای عمده نیز زیر پا گذاشته خواهند شد (Amanpour et al., 2015: 64). در نتیجه، در اصلاح جامعه، نباید از ظاهر و امور روبنایی غفلت کرد. چرا که بی-نظمی علاوه بر گستره‌ای آگاهانه، نوعی سرایت ناخودآگاه ولی عمیق هم دارد.

یافته‌های این بررسی نشان داد که هرچه فضاهای شهری سرزنده‌تر و از نظم و انتظام بیشتری برخوردار باشد، در ترغیب و تشویق شهروندان به پذیرش مسئولیت و التزام به قانون موثرتر خواهند بود (Bargh, 2017: 42). به همین دلیل، توصیه می‌شود به جای امر و نهی‌های مکرر، زمینه‌های محیطی و اجتماعی به نحوی فراهم آید که انجام وظیفه و تعهد به مسئولیت به هنجاری معمول و نهادینه بدل گردد. شرایطی که با آماده‌سازی زمینه‌های محیطی و اجتماعی به راحتی ممکن خواهد بود (Saberifar, 2022).

مطابق نتایج این بررسی می‌توان عنوان نمود که فضاهای جذاب و هماهنگ، گرایش به عزت‌مندی، رفتارهای جوانمردانه و تعاملات اجتماعی را افزایش می‌دهد، به همین دلیل، بهتر است برای رسیدن به این مهم و پیامدهای مثبت آن، به جای بهره‌گیری از تبلیغات و توصیه‌های گفتاری و نوشتاری، به خلق فضاهای دوستانه و جذاب اقدام کرد. این نتیجه درکار مویدی هم مورد تایید قرار گرفته‌است (Moayedi, 2012: 221).

واقعیت آن است که افزایش فضاهای جاذب افراد و فعالیت‌ها، علاوه بر افزایش حس کنترل و تعلق‌پذیری، مشارکت اجتماعی را ارتقا بخشیده و در برانگیختن وجدان شهروندی تاثیرات غیر قابل انکاری دارد و به دلیل داوطلبانه بودن، قابل افزایش بوده و می‌تواند فضاهای شهری موثرتری ایجاد نماید. این در حالی است که چنین شرایطی در کاهش رفتارهای ضداجتماعی بسیار تاثیرگذار خواهد بود.

در آزمایش‌های به عمل آمده برای انجام این تحقیق، مشخص گردید که رفتارهای ضداجتماعی و کینه‌توزانه افراد، اغلب سرمنشا محیطی دارند. بنابراین، با رفع این سرمنشاهای، می‌توان تعاملات اجتماعی، اعتماد اجتماعی و در نهایت سرمایه-اجتماعی را افزایش داد. این روند نه تنها محیط شهری را امن‌تر می‌سازد، بلکه خود با تشدید رفتارهای همدلانه، به تقویت روحیه همکاری و تعاون کمک خواهد کرد.

مطابق یافته‌های این بررسی، حاشیه‌نشینی فی‌نفسه در ارتکاب جرم موثر نبوده، بلکه شرایط محیطی و اجتماعی موجود، این توهم را در مجرمان ایجاد می‌کند که ارتکاب جرم در چنین محیط‌هایی، پی‌گیری موثر و دقیقی نداشته و به همین دلیل، هزینه ارتکاب جرم را کمتر از حد معمول نشان می‌دهد.

اگرچه ایده‌آل آن بود که افرادی که در این آزمایش‌ها حضور داشتند از نظر سن، جنس، تحصیلات و ... یکسان‌سازی می‌شدند تا این متغیرها، به عنوان متغیرهای مداخله‌گر در نتایج تحقیق اثرگذار نباشند، اما به دلیل محدودیت‌های اخلاقی، زمانی و ... این امر ممکن نبود. اما از آنجا که این بررسی تنها سعی داشت در شرایط واقعی رفتار افراد را مورد سنجش قرار دهد، به ناچار این محدودیت مورد پذیرش قرار گرفت.

با توجه به نتایج حاصل از این مطالعه، می‌توان گفت که تاکنون کمتر به شرایط مصنوع در وقوع و بروز جرم توجه شده-است. از همین رو چنانچه به این موارد توجه گردد، به احتمال قوی، هزینه‌های مدیریت و کاهش جرم در شهرها کمتر خواهد شد. علاوه بر آن، چون مشاهده جرائم، بر ارتکاب جرم توسط سایر افراد مستعد، اثرگذار است، توصیه می‌شود، به محض وقوع هر جرم، شرایط به نحوی مدیریت شود که سایرین حاکمیت قانون را به عینه شاهد باشند. در این وضعیت نباید به حضور بیشتر پلیس و نیروهای امنیتی تاکید کرد، بلکه بایستی حضور سریع و برخورد به موقع با جرایم را مدنظر داشت. با توجه به تنگناهای عنوان شده برای این تحقیق، توصیه می‌شود در بررسی‌های بعدی، در صورت امکان، نمونه‌ها به نحوی انتخاب شود که شرایط زمینه‌ای، کمترین اثر را در نتایج داشته و در ضمن سایر عوامل تاثیرگذار در بروز جرم نیز به همین شکل در میدان عمل، مورد ارزیابی و سنجش قرارگیرند.

تقدیر و تشکر

این بررسی یک پژوهش مستقل بوده و از حمایت مالی سازمانی استفاده نگردیده‌است.

منابع فارسی

- اعظمی، ه.، روستا، م. (۱۳۹۱). بررسی و تحلیل تأثیر نابرابری‌ها بر امنیت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کلان‌شهر مشهد. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۳، تهران.
- امانیپور، س.، شجاعیان، ع.، شنبه‌پور مادوان، ف. (۱۳۹۴). تحلیل جغرافیایی کانون‌های جرم‌خیز در مناطق شهری اهواز (مورد مطالعه: جرایم اجتماعی). پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، شماره ۱۱، تهران.
- بازرگان، م.، رهنما، م.، اجزای شکوهی، م.، زرقانی، ه. (۱۳۹۶). شناسایی و تحلیل فضایی کانون‌های جرم‌خیز سرقت در کلان‌شهر مشهد. مجله پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، شماره ۴، تهران.
- بهزیستی خراسان رضوی. (۱۳۹۹). وضعیت معنادار متجاهر، بهزیستی خراسان رضوی. مشهد: اداره کل بهزیستی خراسان رضوی.
- پورغلامی، م.، بارانی پسیان، و.، عبادی‌نژاد، س.ع. (۱۳۹۹). تحلیل فضایی وقوع جرم کلاهبرداری مالی شهروندان در فضای مجازی شهر تهران. فصلنامه شهر تاب‌آور، شماره ۱، تهران.
- پیلهور، ع.، پوراحمد، الف. (۱۳۸۳). روند رشد و توسعه کلان‌شهرهای کشور، مطالعه موردی: شهر مشهد. پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۸، تهران.
- حاتمی، ی.، ذاکر حقیقی، ک. (۱۳۹۹). تأثیرگذاری فضاها کالبدی بر احساس امنیت اجتماعی در محلات شهری، مطالعه موردی: شهر همدان. آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۳۶، گرگان.
- خواجه‌شاهکویی، ع.، قربانی، الف.، دهداری، م.، معماری، الف. (۱۳۹۹). تعیین و سنجش شاخص‌های جرم و بزهکاری در سطح شهرستان‌های استان فارس با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه. آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۳۶، گرگان.
- دادگستری استان خراسان رضوی. (۱۳۹۹). جرایم خشن در مشهد. مشهد: دفتر پیشگیری از جرم دادگستری.
- دربان‌آستانه، ع.، عسگری، ح.، قربانی، ف. (۱۳۹۲). تحلیل فضایی و پهنه‌بندی احساس امنیت روستاییان. آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۹، گرگان.
- رشیدیان، ع.، هژیرالساداتی، ه.، شیخ‌الاسلامی، ع.، قربانی، م. (۱۳۹۹). مدل مفهومی عوامل مؤثر بر کاهش جرم در حاشیه شهر مشهد. فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۸۸، تهران.
- ریحان، م. (۱۳۹۲). بررسی و تحلیل مکانی-فضایی کانون‌های جرم و بزهکاری (مورد مطالعه سرقت از منزل در شهر ارومیه با استفاده از جی آی اس). فصلنامه دانش انتظامی آذربایجان غربی، شماره ۲۱، ارومیه.
- سلطانی، ش.، شیخ‌اسلامی، ع.، اصغری، ع. (۱۴۰۱). شناسایی و تحلیل پیشران‌های پیشگیری از جرم در محلات شهری تهران در راستای توسعه امنیت پایدار با استفاده از معادلات ساختاری فازی؛ مورد پژوهی: منطقه ۱۷ تهران. مجله نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، شماره ۴، ۵۱-۸۷.
- سیدزاده‌ثانی، م.، کرمانی، س. (۱۳۹۲). ترس از جرم در مشهد: میزان و عوامل، پژوهشنامه حقوق کیفری، شماره ۲، مشهد.
- شماعی، ع.، قنبری، ع.، عین‌شاهی، م. (۱۳۹۲). تحلیل فضایی جرایم شهری در مناطق بیست و دو گانه کلان‌شهر تهران. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران (پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی)، شماره ۲، تهران.
- صابری‌فر، ر. (۱۴۰۲). بررسی تأثیر شاخص‌های قابلیت و کارکردی شهرداری در حضور و مشارکت شهروندان (نمونه موردی: شهرداری مشهد)، جغرافیا و آمایش شهری و منطقه‌ای، شماره ۴۶.

- صابری‌فر، ر. (۱۴۰۰). بررسی اثر احساس محرومیت بر بهزیستی اجتماعی در بافت‌های ناکارآمد شهری (نمونه موردی شهر مشهد)، مطالعات جامعه‌شناختی شهری، شماره ۳۸، دهاقان.
- صابری‌فر، ر.، رسولی، م. (۱۳۹۲). جرم‌خیزی، ترس از وقوع جرم و تأثیر آن بر کیفیت زندگی در محلات شهری (نمونه موردی: شهر بیرجند). همایش ملی خراسان جنوبی نظم و امنیت (خراسان جنوبی شناسی انتظامی، فرصت‌ها و چالش‌ها). بیرجند: نیروی انتظامی و دانشگاه بیرجند.
- صالحی، الف. (۱۳۸۲). تحلیل استراتژیک کارآمدی ماده ۱۰ قانون نوسازی و عمران شهری. نشریه مدیریت شهری، شماره ۱۴، تهران.
- صدیق‌اورعی، غ. (۱۳۹۱). ایران چگونه اینگونه شد؟ مجموعه نشست‌های مربوط به آسیب‌شناسی اجتماعی. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
- صدیق‌اورعی، غ.، نوغانی دخت بهمنی، م.، بابایی، غ. (۱۳۸۹). تحلیل جامعه‌شناختی پدیده وندالیسم (نمونه پژوهی شهر مشهد). نخستین همایش ملی عملی-کاربردی پیشگیری از وقوع جرم قوه قضائیه، مشهد: دانشگاه مشهد.
- فلسون، م.، کلارک، ر. (۱۳۸۸). فرصت و بزهکاری، نگرشی کاربردی برای پیشگیری از بزهکاری. ترجمه: محسن کلاتری و سمیه قزلباش. زنجان: نشر دانش.
- فولادیان، م.، رضایی‌بحرآباد، ح. (۱۳۹۸). نگاهی به آسیب‌های اجتماعی و جرائم در حاشیه شهر مشهد و بررسی عوامل تسهیل‌کننده آن. جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، شماره ۷، مشهد.
- فیروزوی، م.، مدانلوی، جویباری، ح. (۱۴۰۰). و. اکاوی آسیب‌های اجتماعی در محلات فرسوده شهری (نمونه موردی: منطقه سه شهر ساری). آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۲۴، گرگان.
- کشتکار، ل. (۱۳۹۳). واکاوی شاخص‌های محیطی-کالبدی موثر در وقوع جرم در شهر اهواز با استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی، مطالعه موردی، محدوده کلاتری‌های ۱۵ و ۱۶. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا، استاد راهنما علی شجاعیان. اهواز: دانشگاه شهید چمران.
- کلاتری، م.، قزلباش، س.، یغمایی، ب. (۱۳۸۹). بررسی جغرافیایی کانون‌های جرم‌خیز شهر زنجان. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۴، تهران.
- مافی، ع. (۱۳۷۹). تحلیل فضایی توزیع جرم و جنایت در شهر مشهد. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد، شماره ۱۲۹، مشهد.
- مشکینی، الف. زبیری، ک.، کلاتری، م.، پرهیز، ف. (۱۳۹۲). تحلیل فضایی-کالبدی ناهنجاری‌های اجتماعی در مناطق اسکان غیررسمی، مورد مطالعه، منطقه اسکان غیررسمی اسلام‌آباد در شهر زنجان. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۲، تهران.
- مولوی گنجه، س. (۱۳۸۶). کمبود توقفگاه‌های عمومی و تأثیر آن در وقوع سرقت وسایل نقلیه یا لوازم آن در بخش مرکزی شهر زنجان. مجله اصلاح و تربیت، شماره ۶۹، تهران.
- مویدی، م. (۱۳۹۱). تحقق پایداری اجتماعی از طریق طراحی و ایجاد فضاهای عمومی شهری سرزنده انسان محور، همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگر. قزوین: دانشگاه آزاد قزوین.
- نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۸). گزارش عملکرد نیروی انتظامی. مشهد: فرماندهی انتظامی استان خراسان رضوی.
- ورنامه گاردین. (۲۰۱۲). مجموعه گزارش‌هایی در ارتباط با تورسم جنسی در مشهد. گاردین شماره ۱۳، لندن.
- وزارت کشور. (۱۳۹۹). گزارشی از آسیب‌های اجتماعی کشور. تهران: معاونت اجتماعی وزارت کشور.

وفایی، الف. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر در ارتقای کیفیت سلامت مسکن و محیط مسکونی، مورد مطالعه شهر مشهد. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، استاد راهنما: رستم صابری‌فر، دانشگاه پیام نور مرکز مشهد، دانشکده علوم اجتماعی، گروه جغرافیا.

References

- Amanpour, Saeed, Shojaeian, Ali and Shanbehpour Madavan, Fereshteh. (2015). *Geographical analysis of crime hotspots in urban areas of Ahvaz (Case study: social crimes)*. *Journal of Disciplinary Geography, Volume 3, Number 11, Tehran. (In persian)*
- Azami, Hadi and Rosta, Mojtaba. (2012). *Study and analysis of the impact of inequalities on social, economic and political security of Mashhad metropolis*. *Human Geography Research, Volume 2, Number 3, Tehran. (In persian)*
- Bargh, John. (2017). *Before You Know It: The Unconscious Reasons We Do What We Do*, Atria, New York.
- Bazargan, Mehdi, Rahnama, Mohammad Rahim, Ajzae Shokouhi, Mohammad and Zarghani, Hadi. (2017). *Spatial identification and analysis of robbery centers in Mashhad metropolis*. *Journal of Political Geography Research, Volume 2, Number 4, Tehran. (In persian)*
- Bergstrom, Carl and West, Jevin. (2020). *Calling Bullshit: The Art of Skepticism in a Data-Driven, Random House, World. New York.*
- Capra, Feritjof and Luisi, Peir Luigi. (2014). *The Systems View of Life: A Unifying Vision*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Chetty, R. and Hendren, N. (2018). *The Impacts of Neighborhoods on Intergenerational Mobility I: Childhood Exposure Effects*, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 133, No. 3, 1107–1116, <https://doi.org/10.1093/qje/qjy007>
- Darbane Astaneh, Alireza. Askari, Heshmatullah and Ghorbani, Fatemeh. (2013). *Spatial analysis and zoning of villagers' sense of security*. *Geographical planning of space, third period, number nine, Gorgan. (In persian)*
- Dunnage, John. (2018). *The Work of Cesare Lombroso and its Reception: Further Contexts and Perspectives*, *Crime, History and Societies*, Vol. 22, No. 2.
- Felson, Marcus, and Clark, Ronald Wei. (2001). *Opportunity and delinquency, a practical approach to crime prevention*. Translation: Mohsen Kalantari and Somayeh Ghezalbash. Zanjan, Danesh Publishing. (In persian)
- Firozi, Mohammadali and Madanloo Joibari, H. (2021). *Investigation of Social Damages in Dilapidated Urban Neighborhoods (Case Study: District Three of Sari City)*. *Geographical arrangement of space, seventh period, number twenty-four, Gorgan. (In persian)*
- Fouladian, Majid and Rezaei Bahrabad, Hassan. (2019). *A look at social harms and crimes in the suburbs of Mashhad and a study of its facilitating factors*. *Sociology of Social Issues in Iran, Volume 3, Number 7, Mashhad. (In persian)*
- Guardian News Papper. (2012). *A collection of reports related to sex tourism in Mashhad*. *Guardian No. 13, London. (In persian)*
- Habibia, S. and Asadi, N. (2011). *Causes, results and methods of controlling urban sprawl*, *Procedia Engineering*, 21, 133 – 141.
- Hatami, Yasir, Zaker Haghighi, Kianosh. (2020). *The effect of physical spaces on the feeling of social security in urban areas. Case study: Hamadan city*. *Geographical arrangement of space, tenth volume, number thirty-six, Gorgan. (In persian)*

- Home Office. (2000). *Criminal statistics, England and Wales, Government Statistical Service, Longman, London.*
- Justice of Khorasan Razavi Province. (2020). *Violent crimes in Mashhad. Mashhad, Office of Crime Prevention of Justice. (In persian)*
- Kalantari, Mohsen, Ghezlbash, Somayeh and Yaghmaei, Bamshad. (2010). *Geographical study of crime centers in Zanjan. Human Geography Research, Volume 20, Number 74, Tehran. (In persian)*
- Kalantari, Mohsen, Tavakoli, Mahdi. (2007). *Identification and analysis of urban crime hotspots. Quarterly journal of police crime prevention studies, Volume 2, Number 2, Tehran. (In persian)*
- Keshkar, Leila. (2014). *Analysis of environmental-physical indicators affecting the occurrence of crime in the city of Ahvaz using geographic information system, case study, the area of 15 and 16 police stations. Master Thesis in Geography, Supervisor Ali Shojaeian . Ahvaz, Shahid Chamran University. (In persian)*
- Khaja Shahkooi, Alireza, Ghorbani, Amir Dehdari, Mostafa and Moammari, Ebrahim. (2020). *Determining and measuring crime and delinquency indicators in the cities of Fars province using decision-making techniques. Geographical arrangement of space, tenth volume, number thirty-six, Gorgan. (In persian)*
- Mafi, Ezzatullah. (2000). *Spatial analysis of crime distribution in Mashhad. Journal of Mashhad Faculty of Literature and Humanities, Volume 30, Number One Hundred and Twenty-ninth, Mashhad. (In persian)*
- Meshkini, Abolfazl, Ziari, Keramatoallah, Kelantary, Mohsen and Parhiz, Faryad. (2013). *Spatial-physical analysis of social anomalies in informal settlement areas, the study, informal settlement area of Islamabad in Zanjan. Human Geography Research, Volume 45, Number 2, Tehran. (In persian)*
- Ministry of Interior. (2020). *A report on the social harms of the country. Tehran, Social Deputy of the Ministry of Interior. (In persian)*
- Moayedi, Mohammad. (2012). *Realization of social sustainability through the design and creation of vibrant human-centered urban public spaces, National Conference on Humanistic Architecture and Urban Planning, Qazvin, Qazvin Azad University. (In persian)*
- Mohajerpour, Amir Mohammad, Pournabaei, Shokooh, Shokooh, Heshmati, Shirin, Seyyed Mehdi, Saberi. (2015). *Prevalence of Violent Crimes Due to Psycho stimulant Substances (Crystal) in Criminals Referred to Psychiatric Examinations Department of Tehran Branch of LMO in 2013. Legal Medicine Organization, 22 (2), 103-109. (In persian)*
- Moulavi Ganja, Sajjad. (2007). *Lack of public parking lots and its impact on the occurrence of theft of vehicles or their equipment in the central part of Zanjan. Journal of Correction and Education, Volume 15, Number 69, Tehran. (In persian)*
- Petrella, L. (2004). *Urban Space and Security Policies: Between Inclusion and Revitalization, UN Habitat, WUF, Barcelona, Spain.*
- Pilevar, Aliasghar and Poorahmad, Ahmad. (2004). *The growth and development trend of the country's metropolises, a case study: Mashhad. Geographical Research, No. 48, Tehran. (In persian)*
- Pourgholami, Mohammad Reza, Barani Pesyan, Vahid and Ebadi Nejad, Seyed Ali. (2020). *Spatial analysis of the occurrence of the crime of financial fraud of citizens in cyberspace in Tehran. Tabatavar Quarterly, Volume 2, Number 1, Tehran. (In persian)*
- Rashidian, Alireza, Hujir al-Sadati, Haniyeh, Shaykh al-Islami, Abbas and Ghorbani, Mahmoud. (2020). *Conceptual model of factors affecting crime reduction in the suburbs of Mashhad. Quarterly Journal of Strategic Studies, Volume 28, Number Eighty-Eight, Tehran. (In persian)*
- Rayhan, Mohammad. (2013). *Spatial-spatial analysis of crime and delinquency centers (a case study of burglary in the city of Urmia using GIS. Quarterly Journal of West Azerbaijan Law Enforcement, Volume 6, Number 21, Urmia. (In persian)*

- Saberifar, Rostam and Rasooli, Massoud. (2013). *Crime, fear of crime and its effect on quality of life in urban areas (Case study: Birjand)*. South Khorasan National Conference on Order and Security (Khorasan Disciplinary Southology, Opportunities and Challenges). Police and Birjand University. (In persian)
- Saberifar, Rostam. (2021). *The effect of deprivation on social well-being in dysfunctional urban contexts (case study of Mashhad)*, *Urban Sociological Studies*, Volume 11, Number 38, Farmers. (In persian)
- Saberifar, Rostam. (2022). *The study of factors affecting the level of fear of crime in residential neighborhoods, a study on scarcity trap theory (Case study: Ahwaz city)*. *Urban and regional policy*, Volume 1, Number 1, Ahvaz Islamic Azad University. (In persian)
- Saberifar, Rostam. (2023). *Investigating the Effect of Capability and Functionality Indicators of the Municipality on the Presence and Participation of the People (Case study: Municipality of Mashhad)*. *Geography and Terrotorial Spatial Arrangement*, , Volume 13, Number 46, Zahedan Uiniversity. (In persian)
- Salehi, Ismail. (2003). *Strategic efficiency analysis of Article 10 of the Urban Renovation and Development Law*, *Journal of Urban Management*, No. 14, Tehran. (In persian)
- Sayedzadehsani, Mehdi, and Kermani, Saeed. (2013). *Fear of Crime in Mashhad: Extent and Factors*, *Journal of Criminal Law*, Volume 4, Number 2, Mashhad. (In persian)
- Sediq Orei, Gholamreza, Noghani Dokht Bahmani, Mohsen and Babaei, Gholamreza. (2010). *Sociological analysis of the phenomenon of vandalism (sample study in Mashhad)*. *The First National Conference on Practical Crime Prevention of the Judiciary, Mashhad*, University of Mashhad. (In persian)
- Shamaei, Ali, Ghanbari, Ali Asghar and Ainshahi, Mirza Mohammad. (2013). *Spatial Analysis of Urban Crimes in Twenty-Two Areas of Tehran*. *Strategic Research on Social Issues in Iran (Strategic Research on Security and Social Order)*, Volume 2, Number 2, Tehran. (In persian)
- Siddiq Orei, Gholamreza. (2012). *How did Iran become like this? A set of sessions related to social pathology*. *Mashhad, Ferdowsi University of Mashhad*. (In persian)
- Soltani, Sharam, Shaykh al-Islami, Abas, Asghari, Abdolreza. (2022). *Development of sustainable security in the light of crime prevention model for urban areas (Emphasis on District 17 of Tehran)*, *Quarterly of New Attitudes in Human Geography (Autumn)*, Volum 14, Number 4. (In persian)
- Tabari, Parinaz, Shabanikiya, Hamidreza, Bagheri, Nasser, Bergquist, Robert, Hashtarkhani, Soheil. (2020). *Paediatric, pedestrian road traffic injuries in the city of Mashhad in north-eastern Iran 2015–2019: a data note*. *BMC Research Notes*, 13, 1-3.
- The police force of the Islamic Republic of Iran (PFIRI)*. (2019). *Performance report of the police force*. *Mashhad, Disciplinary Command of Khorasan Razavi Province*. (In persian)
- Times, E. (2015). *Holy Spider review – Iranian crime thriller takes real case and makes it implausible*, 3, 21.
- Wacquant, L. (2019). *Class, Ethnicity and State in the Making of Urban Marginality*, in: *Class, Ethnicity and State in the Polarized Metropolis*, Palgrave, Macmillan.
- Welfare of Khorasan Razavi*. (2021). *Status of addicts, Welfare of Khorasan Razavi*. *Mashhad, General Department of Welfare of Khorasan Razavi*. (In persian)
- Withe, R. (2023). *Environmental crime and the harm prevention criminalist*, *School of Social Sciences*, 3, 1-12.
- Wu, Xiaolin and Zhang, Xi. (2016). *Automated Inference on Criminality using Face Images*, *ArXiv*, 12, 12-19.

Investigating the Effect of Location and Environmental Contexts in Crime Prevention Using Real Conditions in Mashhad

Rostam Saberifar *

Associate Professor, Department Geography and Urban planning, Payame Noor University, Tehran, Iran.

Abstract

Introduction: So far, studies related to the field of crime prevention have paid attention to human and environmental components. However, the executive solutions in this field have been more general and impractical. Accordingly, this study tried to examine the impact practical solutions by conducting field and real experiments as well as emphasizing the environmental context.

Materials and Methods: This study was conducted by survey and descriptive-analytical methods. The required data were collected from a sample of 50 experts and observations of the behavior of 30 citizens in the causal and field sections, respectively. These data were analyzed using broken window theory, daily activity and positioning.

Results and Discussion The results showed that many human behaviors occur under the influence of the unconscious element. This element imposes certain behaviors and actions on the person, using external evidence, especially the environmental situation (in which the person is), without being realized. For this reason, the samples investigated in this study, showed completely different behaviors according to environmental conditions in three situations of temptation to withdraw cash, traffic violations and attention to environmental protection without knowing it. According to the findings of this study, it can be said that when suburban areas, etc. are introduced as crime centers in newspapers and news, in fact, they give the address of the crime scene to the perpetrators, not really the criminological environments. According to the findings of this study, marginalization in itself is not effective in committing crime. What causes crime is the environmental and social conditions in these areas. In fact, the mentioned conditions create the illusion in criminals that control and care is low. For this reason, it shows the cost of committing a crime lower than usual.

Conclusion The proposed framework in this paper suggests that unusual human behavior particular unsustainable behavior and effects have their roots in mental heuristics shaped by natural selection to handle social exchange. The writer has tried to show how moral accounting and the balancing heuristic, apparently present in social exchange processes, can explain how people and decision makers think and act in response to environmental conditions and the reactions of others. Specifically, a reason why people sometimes harm the environment although they try to do good, is that the balancing heuristic makes them believe “environmentally friendly” behavior can compensate for unsustainable behavior. The strategies proposed can hopefully help toward reducing the negative effects of this inherited cognitive handicap. As a result, if the environmental conditions are organized in such a way as to subconsciously persuade people to the fact that there is a certain law and order, it will force them to behave normally and responsibly.

Keywords: Crime Prevention, Positioning, Primeing, Mashhad.

* (Corresponding Author) r_saberifar@pnu.ac.ir